

turali, etiam conclusio non erit certior. Nec valet si dicas, pramissam naturalem ex subiectione & connexionem cum pramissa de fide, elevari aliquo modo ad ordinem supernaturalem, & recipere quamdam certitudinem ordinis supernaturalis: tum quia haec supernaturalis certitudo videtur intelligibilis, & gratis omnino confecta; tum etiam, quia si hoc ita esset, eadem ratione dici posset, quod pramissa opinativa, ex conjunctione cum pramissa de fide, reciperet etiam aliquam certitudinem supernaturalem, & quod pramissa per discursum cognita, ex unione ad habitum primorum principiorum, posset producere perfectionem assensum conclusionis, quam scientificum, quod falsissimum est.

Huic instantia responderi posset primo, illud commune dictum tunc solum habere locum, quando pramissa sunt ejusdem ordinis, & ex aequo influunt in conclusionem: in demonstratione autem Theologica, scilicet pramissa de fide, est per se causa conclusionis, & in eam solum conclusio ultimo resoluitur; pramissa vero naturalis est solum conditio applicativa, & explicativa principii supernaturalis, propter defectum nostri intellectus requisita.

Respondet tamen secundo solutionem datam inter arguendum esse optimam, & non gratis confectam, sicut non gratis fingitur quod imaginatio in homine, ex conjunctione cum intellectu, participat aliquam perfectionem (discursum scilicet imperfectum circa singularia) qua tamen perfectio ipsi non convenit ex sua specie, nec eam habet in brutis. Idem dicimus in proposito, pramissa enim naturalis ex hoc quod conjungitur cum pramissa de fide, & ipsi subicitur ad inferendam conclusionem Theologicam, aliquo modo ad ordinem supernaturalem elevatur, & recipit majorem aliquam certitudinem, quam haberet secundum se; non quidem per sui mutationem intrinsecam & essentialem, sed extrinsecam & accidentaliter, ac ex subordinatione ad pramissam de fide, in quantum tunc a fide & Theologia judicatur, corrigitur, & approbatur: experitur enim nos certus assensus veritatis naturalis a nobis cognitis per demonstrationem, quando videmus eas a praecipuis Doctrinis defendi & approbari, quod a fortiori verum est, quando scimus eas esse a Deo confirmatas & approbatas.

Ad impugnationem hujus solutionis, respondent Navarretus, & Joannes a S. Thoma, negando paritatem; quia scilicet propositio naturalis opinativa, cum ex se sit intrinsece fallibilis & dubia, nec ullam in suo ordine habeat certitudinem, non potest ex sola conjunctione cum pramissa de fide, recipere certitudinem supernaturalem; nec enim per hoc quod fit assensus, judicatur & approbatur a fide, vel Theologia, ut certa, sed tantum ut probabilis, alias enim tale iudicium esset falsum, quod est impossibile: unde ex tali approbatione, non potest recipere nisi majorem probabilitatem, quam haberet secundum se praecise, quod libenter concedimus.

59 Obijcit ultimo contra ultimam conclusionem: Intellectus firmus adhaeret veritatibus Theologicis, per assensum Theologicis, quam per alios assensum, aliis veritatibus: Ergo Theologia est certior, etiam quoad nos, omni alia cognitione naturali.

Respondet concessio Antecedente negando consequentiam: nam ad majorem certitudinem quoad nos, non sufficit major, & firmior adhaesio ad objectum, sed requiritur quod illa sit magis connaturalis, & proportionata intellectui nostro, magis illum fatiet & quietet, magis quae ab eo excludat motum anxietatis & dubitationis; quod non habet locum in nostra Theologia, ob defectum claritatis, & evidentiae, quae caret in hoc statu viae. Unde in patria, in qua erit conjuncta cum scientia beata, cui subalternatur, & ratione hujus conjunctionis, habebit non solum certitudinem, sed etiam evidentiam suorum principiorum, erit certior omni cognitione naturali, non solum secundum se, sed etiam quoad nos.

ARTICULUS VI.

An Theologia sit habitus, non solum extrinsece & objective, sed etiam intrinsece & entitative supernaturalis?

§. I.

Præmittendum ad resolutionem questionis.

60 Notandum primo: scientiam esse quamdam habitum per demonstrationem acquisitum, seu quamdam qualitatem, in intellectu residens, & permanentem, qua inclinatur ad recte, faciliter, constanter, & delectabiliter discernendum circa aliquod objectum, & cui deservit species intelligibiles, diversa objecta representantes: unde cum Theologia sit scientia, est habitus quidam, per demonstrationem Theologicam acquisitus, quo

intellectus inclinatur ad recte, suaviter, ac delectabiliter discernendum de Deo, & rebus divinis, & ad deducendas conclusiones certas & infallibiles, ex principiiis revelatis, & sine divina creditis. Quæritur ergo an talis habitus fit intrinsece & entitative supernaturalis, an extrinsece tantum & objective, sive ut alii loquuntur, radicaliter præsuppositive: Pro cuius resolutione

Notandum secundo: de supernaturalitate alicujus effectus, non esse judicandum ex causa remota & mediata, sed ex proxima & immediata: unde si illa sit pure naturalis, effectus etiam erit in entitate naturalis, nec excedet ordinem & limites naturæ. Ratio est, quia virtus causæ remotæ & radicalis, modificatur, determinatur, & veluti deprimitur per influxum & operationem proximæ & immediatæ: ut constat in influxu solis, & aliorum corporum caelestium, quia modificatur & determinatur a causis proximis & inferioribus. Et hoc præcipue habet locum in scientiis, in quibus, ut communiter dicitur, conclusio sequitur debiliorem partem, & magis sapit naturam & conditiones principii proximi, quam remoti. Unde videmus ex assensu primorum principiorum, & alio præmissæ, non generari habitum primorum principiorum, sed alium inferioris ordinis, nempe scientiam, vel opinionem; & licet Major sit scientifica, si tamen Minor sit opinativa, non causatur scientia, sed opinio.

Notandum tertio: principia Theologiae (scilicet articulos fidei, ex quibus conclusiones Theologicae deducuntur) duobus modis posse considerari; primo quantum sunt in se absolute, & prout dicunt ordinem ad primam veritatem revelantem; secundo quatenus dicunt ordinem ad conclusiones; quæ ex illis inferri possunt, mediante discursu; & quatenus eas virtualiter continent, vel in illis virtualiter continentur. Primo modo talia principia sunt formaliter revelata, & pertinent ad habitum fidei: secundo modo spectant ad Theologiam, inferentem conclusiones ex illis principiiis, vel conclusiones jam deductas in illa solventem, nec sunt formaliter, sed virtualiter tantum revelata, ut revelantia ipsas conclusiones.

§. II.

Resolutio difficultatis propositæ.

Dico igitur: Licet habitus Theologiae sit extrinsece & objective, vel radicaliter & originative supernaturalis, quia versatur circa objectum supernaturale, & dependet ab habitu fidei, in quo tanquam in semine, vel radice continetur; intrinsece tamen & secundum suam entitatem, naturalis est. Ita communiter sentiunt nostri Thomistæ, Navarretus, Joannes a S. Thoma, Philippus a S. Trinitate, & alii qui de hac materia scripserunt: quamvis aliqui recentiores in manuscriptis opusculis doceant, & existiment Theologiam esse habitum entitative supernaturalem.

Probatur primo conclusio ratione qua communiter utuntur nostri Thomistæ. Nullus habitus entitative & intrinsece supernaturalis, actibus nostris acquiritur: Sed Theologia acquiritur nostris actibus: Ergo non est habitus entitative & intrinsece supernaturalis. Minor expresse docetur a D. Thoma, tum in Prologo sent. quest. unica art. 3. quest. 2. ubi hæc scribit: *Sicut habitus primorum principiorum habetur a natura, sed acquiritur habitus conclusivum ex primis principiiis deducitur: ita etiam in hac doctrina, non acquiritur habitus fidei, qui est quasi habitus principiorum, sed acquiritur habitus eorum qui ex eis deducuntur.* Tum etiam hic art. 6. ad 3. & 2. a. quest. 54. art. 1. ad 2. ubi adducens discrimen inter scientiam quæ est donum Spiritus Sancti, & nostram Theologiam, asserit illud in eo consistere, quod illa habetur per infusionem, ista vero per studium humanum acquiritur. *Sapientia* (inquit) *quæ ponitur donum Spiritus Sancti, differt ab ea quæ ponitur virtus intellectuali acquisita; nam, hæc acquiritur studio humano, illa autem est desursum descendens, ut dicitur Jacobi 3. Id estiam experientia constat, cum modus connaturalis acquirendi habitum Theologiae, non sit eum expectare ab infusione Spiritus Sancti, sicut spectari debent prophetia, gratia miraculorum, & alia gratia gratis data, quæ non omnibus fidelibus conceduntur: unde videmus eos solum qui vacant speculationibus, lectionibus librorum & aliis litterarum exercitiis, talem habitum acquirere; non vero eos qui otio indulgent, & hujusmodi stultiæ & exercitiis negligunt.* Major vero in qua videtur consistere difficultas, fidei potest, tum quia omne ens supernaturale per se petit causas supernaturales, & excedentes nostram acquisitionem; tum quia nullus est assignabilis alius habitus supernaturalis, qui per nostros actus acquiritur.

Nec valet si dicas, nostram Theologiam, esse sit entitative supernaturalis, posse tamen actibus nostris acquiri, non

si, non vero alios habitus supernaturales, quia illa supponit fidem, a qua potest causari tanquam ab habitu primorum principiorum. Non valet, inquam, si enim ex hoc quod Theologia præsupponat fidem, possit inferri quod ipsa, est entitative supernaturalis, tamen actibus nostris acquiri possit, eadem ratione possit dici, omnes virtutes morales, per se infusæ, esse actibus nostris acquiritibiles, illa enim præsupponunt caritatem, per quam voluntas adhaeret fini ultimo, qui se habet in operabilibus, respectu electionis mediolorum, sicut prima principia in speculabilibus, respectu conclusionum: sicut enim intellectus per assensum principiorum completur ad assensum conclusionum; ita & voluntas per intentionem ultimi finis, cui per caritatem conjungitur, redditur potens ad electionem mediolorum, ad quam virtutes morales per se infusæ ordinantur. Ex eadem actuum responsione sequetur, quod prudentia infusa esset actibus nostris acquiritibilis, cum illa pariter supponat fidem, in qua virtualiter & tanquam in semine continetur; & quod omnes scientie deberent dici innatæ, quia continentur virtualiter in habitu primorum principiorum, qui a natura nobis inditus est.

62 Huius rationi, quæ fundamentalis est, respondent aliqui, negando minorem primi syllogismi; quamvis enim (inquit) Theologia nostra exigit necessarium ad sui productionem, actus naturalis discursus, hoc tamen non impedit, quin sit supernaturalis & infusa; quia scilicet ille discursus naturalis, non requiritur tanquam causa productiva Theologiae, sed solum tanquam conditio, si-ve dispositio ex parte subjecti, connaturaliter requisita ad infusionem illius habitus, quod non impedit, quin ille sit supernaturalis; sicut non definit caritas esse supernaturalis, quamvis ad ejus infusionem plures actus voluntatis, per modum dispositionis prærequirantur.

63 Sed contra primo: hæc solutio aperte contradicit doctrina D. Thomæ, asserentis locis supra adductis, habitum Theologiae non infundi; sed studio humano acquiri.

Secundo, eodem modo requiruntur actus nostri ad acquisitionem Theologiae, quo exigitur ad acquisitionem aliarum scientiarum: Sed ad acquisitionem aliarum scientiarum requiruntur per modum causæ, non vero per modum conditionis, aut dispositionis: Ergo & ad acquisitionem Theologiae. Minor docetur communiter a Philosophis, & patet ex definitione scientie, quæ definitur, *Habitus per demonstrationem acquisitus*, in tali enim definitione, demonstratio quæ ex actibus nostris componitur, ponitur sine dubio tanquam vera causa scientie, & non solum tanquam conditio, ridicula enim esset definitio, quæ traderetur per conditionem ad aliquid prærequiritam, & causam per se illius omittentem. Major etiam non videtur minus certa: Tum quia Theologia univocis convenit in ratione scientie cum aliis, ac proinde eodem modo quo alia definitur debet, habitus per demonstrationem, subindeque per actus nostros, acquisitus: Tum etiam, quia nulla videtur assignabilis ratio, cur demonstratio fit proprie causam aliarum scientiarum, & solum conditio respectu Theologiae, cum non minus requiratur ad acquisitionem Theologiae, quam aliarum scientiarum.

Tertio, cum studium & discursus humani intellectus, sit actus pure naturalis, non potest habere rationem dispositionis ad habitum Theologiae, si ille sit entitative supernaturalis, & a Deo infusus: ergo prædicta solutio repugnantia & contradictoria involvit. Consequentia patet, Antecedens probatur. Dispositio & forma ad quam disponit, debent esse intra eundem ordinem, ex quo inferunt Theologi in tractatu de gratia, hominem ex facultate nature, & viribus liberi arbitrii, non posse se disponere ad gratiam: Ergo si Theologia sit habitus supernaturalis, & a Deo infusus, repugnat quod actus pure naturales nostri intellectus, ad ejus receptionem vel infusionem disponat.

64 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Si discursus & ratiocinatio nostra esset dispositio ultima & immediata ad infusionem Theologiae, vel esset dispositio requisita ex aliquo pacto & promissione Dei, vel exigere ex natura rei, ita quod ea posita impossibile esset saltem de via ordinaria, quod non infunderetur talis habitus, sicut positis actibus contritionis impossibile est non infundi gratiam: Neutrum dici potest: Ergo &c. Minor quoad primam partem videtur omnino certa, tum quia nullibi reperitur hujusmodi pactum aut promissio facta a Deo; tum etiam quia ille qui hujusmodi actus discursus exercet, est sæpe maximus peccator: dicere autem quod Deus, quotiescumque peccator voluerit exercere actus naturales discursus, teneatur statim ipsi infundere habitum entitative supernaturalem, videtur omnino absurdum. Probatur vero quoad secundam partem, ratione jam insinuatâ: Immediata & ultima dispositio, ad aliquid forme receptionem ex natura rei requisita, & cum tali forma necessariam habens connexionem (quam ha-

bent actus discursus cum Theologia) debet esse ejusdem ordinis cum illa: Sed si Theologia sit entitative supernaturalis, hujusmodi actus discursus, ut ipse entitative naturales, non erunt ejusdem ordinis cum tali habitu: Ergo non poterunt esse ultima dispositiones, ex natura rei requisitæ ad ejus infusionem.

Probatur secundo conclusio alia ratione quam notabili 63 secundo insinuavimus: De naturalitate vel supernaturalitate alicujus rei, judicandum non ex causa remota & radicali, sed ex proxima & immediata: Atqui habitus Theologiae procedit immediate, & proxime, a potentia naturali, in quantum naturali: Ergo entitative naturalis est. Major patet in actibus fidei & caritatis, qui sunt entitative supernaturales, quia licet procedant radicaliter & remote ab intellectu & voluntate, quæ potentia sunt naturales, tamen causa eorum proxima & immediata, nimirum habitus fidei, vel caritatis, est entitative supernaturalis; & in naturalibus videmus quod influxus causæ remotæ & radicalis modificatur & determinatur per influxum & operationem causæ proximæ & immediatæ, ut constat in influxu solis, & aliorum corporum caelestium, respectu effectuum sublunarium, qui in natura & specie semper conveniunt cum causis particularibus. Minor vero suadet, ille habitus procedit immediate & proxime a potentia naturali, ut naturalis est, qui tanto majorem habet perfectionem, quanto potentia illa naturalis habet majorem & perfectionem virtutem naturalem: Sed habitus Theologiae, & actus per quos acquiritur, tanto sunt perfectiores, quanto intellectus habet majorem & perfectionem virtutem naturalem; patet enim quod illi qui habent intellectum acutiorum, melius, ac plures percipiunt veritates Theologicas, quam illi qui minus subtile ingenium sortiti sunt; & quamvis ad Theologiam prærequiratur habitus fidei, ex majori tamen vel perfectiori habitu fidei, non colligitur major perfectio habitus Theologiae, cum plures muliercule sapissime in habitu fidei excedant præstantissimos Theologos.

Ex his intelliges, quod ut aliquis habitus vel actus sit entitative supernaturalis, oportet necessarium quod a causa totali supernaturali immediate attingatur, ita ut potentia naturalis non concurrat ad illum immediate per seipsum, sed mediante virtute supernaturali, quæ sit tæta vis agendi proxima. Ex quo inferunt nostri Thomistæ in Tractatu de visione beatifica, duos intellectus inæquales in perfectione naturali, cum aequali lumine gloriae, aequaliter videre Divinam Essentiam, & intellectum naturaliter imperfectiorem, qualis est intellectus humanus, respectu Angelici, si unico gradu luminis gloriae excedat Angelicum, perfectius videre Deum: Cum ergo id non reperitur respectu Theologiae, sed totum oppositum, & inter fideles, non illi qui majore fide præditi sunt, sed qui acutiori & præstantiori possent ingenio, melius percipiunt veritates Theologicas, & plures conclusiones videant in principiiis revelatis: manifestum est fidem non influere in Theologiam, per modum causæ proximæ & immediatæ, sed solum per modum causæ radicalis, & remotæ, subindeque illam non esse entitative supernaturalem, sicut est fides, sed naturalem, sicut vis discernendi & ratiocinandi intellectus humani.

Tertio suaderi potest conclusio: Scientia non desumuntur siam specificationem a ratione formali quæ, nisi prout subsistat rationi sub qua, unde si ratio sub qua alicujus sententia sit naturalis, illa supernaturalis entitative esse nequit: Sed ratio sub qua Theologia est entitative naturalis: Ergo & ipsa Theologia. Major patet, Minor probatur. Ratio sub qua Theologia, illam distinguens a fide, & scientiis pure naturalibus, est revelatio virtualis: Sed illa intrinsece & entitative naturalis est, & supernaturalis solum extrinsece & præsuppositive, cum illa nihil aliud sit, quam vis naturalis intellectus creati, ut deducens per discursum naturalem intellectus, aliquas conclusiones ex principiiis revelatis, & fide divina creditis: Ergo ratio formalis sub qua Theologia intrinsece & entitative naturalis est.

Confirmatur, in articulis fidei, qui sunt principia nostra Theologiae, duplex ordo distinguendus est; alter ad primam veritatem revelantem, alter ad conclusiones ex illis per discursum naturalem deducibiles, ut notabili tertio declaravimus. Primus ordo est supernaturalis, & specificat habitum fidei; alter naturalis, & specificat habitum Theologiae, illumque distinguit a fide, quæ non est discursiva, sed immediate assensu principiiis revelatis; unde licet fides sit intrinsece & entitative supernaturalis, non tamen Theologia, sed illa medium tenet locum inter fidem & scientias pure naturales, non enim est perfecte & entitative supernaturalis, sicut fides; nec quæ totaliter & omni ex parte naturalis, sicut Physica vel Metaphysica, sed naturalis simpliciter & entitative, & supernaturalis secundum quid, seu radicaliter & objective, ut magis ex solutione argumentorum patebit.

§. III.

Objiciunt in primis Adversarii auctoritatem D. Thomae, qui hic art. 1. appellat Theologiam, scientiam revelatam, & divinam inspiratam. Et art. 3. ad 2. asserit illam esse veluti quamdam impressionem divinae scientiae, quae est entitativa supernaturalis.

Sed facile responderetur, S. Doctorem solum velle quod Theologia sit virtualiter seu radicaliter revelata; & inspirata, id est dependens a fide, quae divinitus nobis revelatur & inspiratur. Similiter cum asserit illam esse veluti quamdam impressionem divinae scientiae, loquitur de impressione seu participatione virtuali, non vero de formalis: cum enim Theologia contineatur in fide tanquam in femine, & veluti in habitu primorum principiorum, & in principia fidei suas resolvat conclusiones, recte dici potest impressio seu participatio virtualis divinae scientiae, quantum ad certitudinem, cujus fides est formalis expressio seu participatio.

Objiciunt secundo: Illa scientia est supernaturalis quantum ad speciem, subindeque quantum ad entitatem, cujus specificativum formale est supernaturalis: Sed specificativum formale Theologiae est supernaturalis: Ergo & ipsa Theologia. Major patet. Minor probatur. Specificativum formale in scientiis, sunt ipsa principia, prout subsunt tali vel tali abstractioni, & prout illuminant conclusiones, quae ex illis per discursum naturalem intellectus deducuntur: Sed principia Theologiae sunt supernaturalia, sunt enim ipsi articuli fidei, ex quibus per discursum conclusiones Theologiae deducuntur: Ergo specificativum formale Theologiae, supernaturalis est.

Respondetur, concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem, concedo etiam Majorem, & distinguo Minorem. Principia Theologiae sunt supernaturalia formaliter & reduplicative, nego: materialiter & specificative, concedo. Solutio patet ex supra dictis: nam, ut supra ostendimus, articuli fidei, qui sunt principia Theologiae, non ingrediuntur demonstrationem Theologicam, nisi prout subsunt luminis & discursui naturali intellectus humani, quo mediante illuminant conclusiones Theologiae, quae in ipsis virtualiter continentur: unde quae talia, non sunt supernaturalia formaliter & reduplicative; sed materialiter tantum & praesuppositivae, subindeque ipse habitus Theologiae, qui ab ipsis specificatur, radicaliter solum & objective supernaturalis est, non vero formaliter & entitativa.

Obiicit tertio: Illa scientia est entitativa supernaturalis, cujus certitudo est supernaturalis: Sed certitudo Theologiae est supernaturalis: Ergo Theologia est habitus supernaturalis entitativa. Minor patet, certitudo enim quae est major omni certitudine naturali (ut supra diximus de certitudine Theologiae) non potest esse naturalis. Major vero suadetur: Illa scientia est entitativa supernaturalis, cujus differentia essentialis est supernaturalis: Sed illa scientia cujus certitudo est supernaturalis, habet differentiam essentialem, cum habitus scientia per certitudinem essentialiter differat ab habitu opinionis: Ergo illa scientia est entitativa supernaturalis, cujus certitudo est supernaturalis.

Respondetur, concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem dicendum, quod illa quae sunt ordinis naturalis & inferioris, non possunt dicere habitum ad ea quae sunt ordinis supernaturalis & superioris, si ab aliquo habitu, vel forma talis ordinis non dependant, nec reluctant: scilicet vero si ab illa dependant, aut reluctant. Exemplum habemus in illo, qui postquam diu sese in actibus caritatis exercuit, incidit in peccatum mortale, per quod amittit habitum caritatis: in eo enim remanet dispositio quaedam imperfecta, ad eliciendos actus caritatis, similes illis quos exercebat, dum erat in gratia, quae dispositio, licet sit naturalis, dicit tamen ordinem ad precedentes actus caritatis, ex quibus remansit & resultat. Ita similiter, licet Theologia sit habitus ordinis naturalis, quantum ad substantiam & entitatem; quia tamen dependet a fide, & a scientia beata, in certitudine, vel evidentiis suorum principiorum, dicit habitum ad illas, quamvis ad ordinem supernaturalem pertineant.

Ad hoc argumentum, quod est palmarium apud Adversarios, distinguo Majorem: cujus certitudo est supernaturalis, formaliter & immediate, concedo Majorem: radicaliter, originative, & solum illative, nego Majorem; & eadem distinctione applicata Minori, nego consequentiam. Sicut ergo Theologia non causatur immediate a principio

supernaturali, sed mediate tantum, mediante scilicet discursu naturali intellectus humani, ex quo habet quod sit radicaliter & originative supernaturalis, non vero formaliter & entitativa: ita non habet certitudinem formaliter & immediate supernaturalem, sed tantum radicaliter & originative, in quantum mediante discursu naturali, conclusiones Theologiae resolvuntur in principia supernaturalia, sicut mediante eodem discursu ex illis principis deducuntur; quod tamen sufficit, ut certitudo Theologiae sit major omni certitudine naturali, quamvis non sit tanta, quanta est certitudo formaliter supernaturalis, qualis reperitur in fide.

Objiciunt quarto: practicum & speculativum, cum sint differentiae divivae scientiarum naturalium, non possunt adunari, seu eminenter contineri in scientia naturali, ut diximus artic. 4. Sed adunantur in Theologia, cum illa sit eminenter formaliter speculativa, & practica, ut ibidem ostendimus: ergo Theologia non est scientia naturalis entitativa.

Confirmatur: Theologia debet esse ejusdem ordinis cum fide, cum ei subordinetur tanquam habitus primorum principiorum; & cum scientia Dei & Beatorum, cum subalternetur illi, ut art. 2. ostendimus. Sed fides, & scientia Dei ac Beatorum, sunt habitus entitativae supernaturales: Ergo & Theologia.

Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: practicum & speculativum non possunt adunari, seu eminenter contineri, in scientia naturali entitativa, si non sit supernaturalis radicaliter & objective, concedo Majorem: si radicaliter & objective supernaturalis sit, nego Majorem. Unde ad hoc ut Theologia sit eminenter speculativa & practica, satis est, quod radicaliter & objective supernaturalis sit, id est, quod dependeat a fide, quae est eminenter formaliter speculativa & practica, & respiciat, tanquam proprium obiectum, Deum sub ratione deitatis, qui cum sit prima veritas, & ultimus finis, est prima regula speculationis & praxis.

Ad confirmationem nego Majorem: licet enim Theologia continetur in fide, tanquam in femine, & sicut scientia continetur in habitu principiorum; quia tamen non acquiritur, nisi mediante discursu, qui est causis proxima & immediata illius, & aliunde effectus magis sunt naturalis causae proxima, & immediata, quam remota & radicalis, ut supra variis exemplis declaravimus, illa non est entitativa supernaturalis, sicut fides, sed potius naturalis quoad entitatem, sicut discursus. Similiter, licet Theologia scientia Dei & Beatorum subalternetur, non tamen propterea est supernaturalis, quoad entitatem; cum enim scientia subalterna sit inferior subalternanti & ab illa dependeat, non requiritur quod sit ejusdem ordinis cum illa, sed potest esse ordinis inferioris.

Dices, scientia subalterna dicit habitum ad subalternantem: Sed si Theologia sit naturalis entitativa, non poterit dicere habitum ad scientiam Dei & Beatorum: Ergo nec illi subalternant. Major patet, Minor probatur. Illa quae sunt ordinis naturalis & inferioris, non possunt dicere habitum ad ea quae sunt ordinis supernaturalis & superioris: Ergo si Theologia sit naturalis entitativa, non poterit dicere habitum ad scientiam Dei & Beatorum.

Respondetur, concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem dicendum, quod illa quae sunt ordinis naturalis & inferioris, non possunt dicere habitum ad ea quae sunt ordinis supernaturalis & superioris, si ab aliquo habitu, vel forma talis ordinis non dependant, nec reluctant: scilicet vero si ab illa dependant, aut reluctant. Exemplum habemus in illo, qui postquam diu sese in actibus caritatis exercuit, incidit in peccatum mortale, per quod amittit habitum caritatis: in eo enim remanet dispositio quaedam imperfecta, ad eliciendos actus caritatis, similes illis quos exercebat, dum erat in gratia, quae dispositio, licet sit naturalis, dicit tamen ordinem ad precedentes actus caritatis, ex quibus remansit & resultat. Ita similiter, licet Theologia sit habitus ordinis naturalis, quantum ad substantiam & entitatem; quia tamen dependet a fide, & a scientia beata, in certitudine, vel evidentiis suorum principiorum, dicit habitum ad illas, quamvis ad ordinem supernaturalem pertineant.

ARTICULUS VII.

An Theologia sit sapientia?

Notandum primo sapientiam aliam esse insulam, quae est donum Spiritus Sancti, & quae importat quamdam rectitudinem iudicii circa divina conscientia & confusula, secundum quamdam connaturalitatem ad res divinas, procedentem ex caritate quae nos unit Deo. Aliam acquisitam, quae est una ex quinque virtutibus intellectualibus enumeratis ab Aristotele 6. Ethic. cap. 4. quae habet

habet judicare de rebus per altissimam causam, ut docet D. Thomas 1. 2. quest. 66. art. 5.

Notandum secundo ex eodem S. Doct. ibid. quest. 57. art. 2. ad 1. quod sapientia acquisita, de qua solum hic agimus, est quaedam scientia, in quantum habet id quod est commune omnibus scientiis, ut scilicet ex propriis conclusionibus demonstrat: sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias, in quantum scilicet de omnibus judicat, non solum quantum ad conclusiones, sed etiam quantum ad prima principia, ideo habet rationem perfectioris virtutis, quam scientia. Ex quo sequitur quod sapientia & scientia non differant, tanquam duae species oppositae, sed solum tanquam species perfectior ab imperfectiori intra idem genus. Unde scientia sumpta pro habitu per demonstrationem acquisito, dividitur in sapientiam, & scientiam: ita ut sapientia sit scientia per causam altissimam, scientia vero communiter dicta, & ut distinguitur a sapientia, sit cognitio per causas inferiores.

Notandum tertio: quod quod Aristoteles, lib. 1. magister moralium cap. 39. ait sapientiam esse intellectum & scientiam constitutum, non intendit sapientiam esse habitum compositum ex scientia & habitu primorum principiorum, ut male hic interpretatur Molina. Vel etiam illam esse unicum simplicem habitum, potestate continentem scientiam & habitum primorum principiorum, eo modo quo anima rationalis continet sensum & vegetativam, ut exilant Nazarius hic & Cajetanus 1. 2. q. 57. art. 2. Ratio est primo, quia Metaphysica est vera sapientia, ut concedunt omnes, & tamen continetur intra genus scientiae ut constat ex 1. Metaphysica. Secundo, quia juxta hos modos dicendi, non salvatur numerus quinarius virtutum intellectualium, ab Aristotele, & D. Thoma traditus, & communiter approbatus. Tertio, habitus ille simplex potestate continens scientiam & habitum primorum principiorum, videtur impossibilis: vel enim esset a natura comparatus & hoc non, alias omnes essent naturaliter sapientes: vel propriis actibus, & quatuor, quibus non per actus habitus primorum principiorum, quia illi non generant, nisi similem habitum: neque per demonstrationem, quia jam esset scientia; neque per actus scientiae & habitus primorum principiorum, quia cum illi habitus concurrant fere semper ad faciendam demonstrationem, jam per quoslibet demonstrationem possent generari tertius habitus, potestate utrumque continens, quod vix est intelligibile. Quamvis ergo sapientia aliqua, nempe sapientia Dei & Beatorum, eminenter formaliter continetur de scientia Dei, id tamen nulli sapientiae pure humanae & acquisitae convenire potest. Unde quando Aristoteles docet, sapientiam continere scientiam, & habitum primorum principiorum, hoc non est intelligendum de continentia formalis, sed tantum de virtuali: illa enim dicitur utrumque habitum continere, quia habet duo officia omnino diversa, in primis enim deducit conclusiones ex primis principis demonstrabilibus, & hoc est illi commune cum aliis scientiis; deinde versatur circa prima principia, multis modis: primo explicando illa per terminos universales; secundo defendendo illa contra protervos, & etiam probando per reductionem ad impossibile: tertio explicando proprietates illorum, ut quod non possint demonstrari, quod convincant intellectum, nec possint negari perceptis terminis, &c. His praesuppositis,

Dico, Theologiam nostram vere & proprie esse sapientiam. Ita D. Thomas hic art. 6. & communiter Theologi cum illo. Probatur primo: Sapientia nihil aliud est quam perfecta scientia, ut constat ex dictis annotatione 2. & expresse docet D. Thom. super Boetium quest. 2. qua de causa ab Aristotele, omnium scientiarum Regina & Dea appellatur: Sed Theologia est scientiarum omnium Architectonica, & suprema, ac veluti aliarum scientiarum Dea & Regina, ut constat ex infra dicendis: Ergo est vere & proprie sapientia. Probatur secundo: In hoc differat sapientia a scientia communiter dicta, quod illa est cognitio rei per causam, non quamcumque, sed altissimam: unde in genere adificii, artifice qui disponit formam domus, dicitur sapiens, & Architector, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides, & in ordine morali, vir prudens qui ordinat suos actus in ultimum finem, vocatur sapiens: Atqui Theologia judicat de rebus per altissimam omnium causam, nempe Deum, quem contemplantur sub lumine divinae revelationis, quae magis est certa & infallibilis, quam lumen naturale primorum principiorum: Ergo illa potiori jure est sapientia, quam Metaphysica, quae Deum considerat ut cognoscibilem ex creaturis, & solo lumine naturali intellectus. Ex quo Inferes primo, quod sicut sapientia versatur non solum circa conclusiones, quas deducit ex principiis, sed etiam

circa ipsa principia, quae explicat & defendit contra negantes, ita & Theologia duo illa munia exercet: non solum enim inferit conclusiones ex articulis fidei, sed etiam illos explicat, & ostendit illorum credibilitatem, ac diffolvit sophismata, & argumenta, quae Heretici vel Infidelles contra illos proponunt: non quidem evidentiter positive (hoc enim est impossibile, cum veritas Myrriorum fidei non possit evidentiter ostendi) sed evidentiter tantum negative; id est, demonstrando talia argumenta non evidentiter convincere, sed esse solubilia: v.g. quando Hereticus arguit contra Myrterium Trinitatis, hoc modo: Quae sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Sed Pater & Filius sunt eadem in essentia divina: Ergo identificantur inter se. Theologia solvit illud argumentum evidentiter negative, dicendo quod quamvis sit evidens in rebus finitis & creatis, ea quae sunt eadem uni tertio, identificari inter se, non tamen in ente infinito, & secundo, quod potest esse communicabile pluribus.

Inferes secundo: Quod sicut sapientia judicat de omnibus: juxta illud Apostoli 1. ad Cor. 2. Spiritus autem homo judicat omnia, ita & Theologia, cum fit vera sapientia, judicat de principiis, & conclusionibus omnium aliarum scientiarum. Ut enim inquit S. Doct. hic art. 6. ad 2. Quicquid in aliis scientiis invenitur veritati hujus scientiae repugnans, totum ab ea condemnatur ut falsum: unde dicitur 2. Cor. 10. Consilia destruentes, & omnem altitudinem exaltantem se adversus scientiam Dei. Quare Theologia est veluti Lydius lapis, ex cujus contactu verum a falso, purum ab impuro, & sancta doctrina, a vitiosa & adulterata differantur.

Inferes tertio: Quod sicut sapientis est non solum judicare, sed etiam ordinare, ut dicit Philosophus: ita etiam Theologia, non solum judicat de principiis aliarum scientiarum, sed etiam illas ordinat ad finem: ejus enim est ordinare ad finem, cujus est respicere ipsum finem: Theologia autem considerat finem ultimum nostrarum actionum, nempe Deum, & beatitudinem: Ergo illius est, alias scientias ad illum dirigere & ordinare.

Objicit primo: nostra Theologia est vere & proprie scientia, ut supra ostensum est: Ergo non est proprie sapientia. Probatur consequentia, nam sapientia & scientia condistinguntur in genere virtutum intellectualium, sicut duae species dividentes aliquod genus: ut patet ex Aristotele 6. Ethic. cap. 4. & 8. ubi dividit virtutem intellectualem in intellectum, sapientiam, & scientiam, artem, & prudentiam. Igitur non potest eadem virtus intellectualis, simul esse sapientia & scientia: virtus nec idem animal simul homo & equus.

Respondetur ex D. Thoma Opusculo 70. quest. 2. art. 2. ad 1. Quod sapientia non dividitur contra scientiam, sicut oppositum contra oppositum, sed quia se habet ex additione ad scientiam. Est enim sapientia, ut dicit Philosophus in 6. Ethic. caput omnium scientiarum, regulans omnes alias: in quantum de altissimis principis est: propter quod etiam Dea scientiarum dicitur 1. Metaphysica. Sicut ergo non repugnat, quod eadem persona simul sit homo & Rex: ita neque quod unus & idem habitus simul habeat rationem scientiae, & sapientiae.

Objicit secundo: Sapientia est maxima inter virtutes intellectuales, & alior ac nobilior ipso etiam habitu primorum principiorum, ut colligitur ex Aristotele 2. Metaphys. cap. 1. & ex D. Thoma 1. 2. quest. 57. art. 2. ad 2. Sed Theologia nostra non est maxima inter virtutes intellectuales, neque alior ac perfectior fide, quae est habitus principiorum ejus: nam fides est habitus insulsi, & intrinsece supernaturalis: Theologia vero est habitus acquisitus, & intrinsece naturalis, ut supra ostensum est: Ergo Theologia non est vere & proprie sapientia.

Respondetur quod sapientia est maxima inter virtutes intellectuales, & alior ac nobilior habitu primorum principiorum, non simpliciter, sed secundum quid: quatenus scilicet ordinat & judicat de omnibus, etiam de primis principis, non quidem ex demonstrando, sed explicando per terminos universales, ac defendendo contra protervos. Et in hoc sensu, Theologia potest dici, secundum quid alior & nobilior fide, quatenus ejus articulos explicat, tuetur, ac defendit: Ut enim dicit Augustinus 14. de Trinit. cap. 1. Hic est scientia, quae fides subalternata gignitur, nutritur, reboratur, & defenditur.

ARTICULUS VIII.

An Theologia sit argumentativa, & ex quibus locis sit argumenta deprema?

Dico primo: Theologiam esse argumentativam. Ita D. Thomas hic art. 8. Probatur primo ex Apost. 2. ad Timotheum 3. Omnis scriptura divina inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, &c. Probatur secundo: Theologia est vera scientia, ut supra

pra ostendimus: Sed omnis vera scientia est argumenta-
tiva, cum ex propriis principiis deducat varias conclu-
siones de suo objecto, demonstrando ejus proprietates:
Ergo Theologia est argumentativa.

Probat tertio: nam in Scriptura Christus Dominus,
Theologorum Princeps, saepe legitur contra Pharisaeos ar-
gumentatus, ut constat ex Matth. 19. ubi probat matri-
monium esse indissolubile, ex illo Genesis 2. Propter hoc
relinquit homo patrem & matrem, & adhaerabit uxori suae.
Unde concludit: Quod ergo Deus conjunxit, homo non sepa-
ret. Et cap. 22. ex illo Psalm. 109. Dixit Dominus Do-
mino meo; probat Messiam non esse purum hominem,
nec filium David, sed etiam Deum: cum David
ipsum vocet Dominum, quod nomen Pharisaei concede-
bant esse proprium Dei. Similiter etiam Apostoli saepe
fuisse argumentati leguntur. Ut enim notat D. Thom.
hic art. 8. Apostol. 1. ad Corinth. 15. Probat futuram
esse resurrectionem omnium, quia Christus resurrexit;
cujus rationis vis in hoc consistit, quod non sit major
difficultas respectu Dei, cur multi resurgant potius quam
unus.

80 Dico secundo: Theologiam ex decem locis sua argu-
mentum eruen. Conclusio indiget solum explanatione.
Locus ergo Theologicus est fides quaedam, sive ca-
put, unde argumenta Theologica desumuntur: cum enim
Theologia, ut jam ostendimus, sit argumentativa, de-
bet esse determinata capiti, unde ejus argumenta eruan-
tur. Sicut in Topicis, ad Aristotelem plura loca com-
munia designantur, ex quibus omnes scientiae possunt
plura argumenta deponere. Decem autem solent in
Theologia enumerari, ex quibus aliqui sunt necessarii,
aliqui tantum probabiles; aliqui proprii, alii vero ex-
tranei: de quibus differet, & suffusim differunt Magister
Cano in libro de locis Theologicis, & Bannes super art.
8. hujus quaeq. & 2. quaeq. 1. art. 10.

Igitur primus locus unde sumitur irresistibile argu-
mentum a Theologo, est Scriptura divina, quae tunc ha-
betur per Canonica, quando sic ab Ecclesia declarata
est: sicut declaravit Concil. Tridentin. sess. 4. qui sunt
libri Canonici.

Secundus locus sumitur ex traditionibus Apostolicis:
de quibus idem Concilium eadem sessione, sic definit:
Sacrosancta Synodus, &c. omnes libros tam veteris quam
novi Testamenti (cum utriusque unus Deus sit auctor) nec
non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores perti-
nentes, vel tamquam veritatis a Christo, vel a Spiritu
sancto dicitur, & continua successione in Ecclesia Catholica
conservatas, pari pietatis affectu & reverentia suscipi, ac
venerari. De his agens tractatu de fide disp. 2.

Tertius locus est consuetudo Ecclesiae, quae in omni-
bus maxime emulanda est, ut docet S. Thom. 2. 2. quaeq.
10. art. 13. his verbis. Maxime habet auctoritatem Ecclesiae
consuetudo, quae semper est in omnibus amulanda, quia
& ipsa doctrina Catholicorum Deorum, ab Ecclesia auctorita-
tem habet. Unde magis sanandum est auctoritatem Ecclesiae,
quam Auctoritatem Augustini, vel Hieronymi, vel cujusvis
que Doctoris.

Quartus locus est Concilii generalibus approbatus a
Romano Pontifice, de quibus in tractatu de fide brevi-
ter differemus.

Quintus est ex declarationibus Romanorum Pontificum,
& eorum auctoritate, quae tanta est, ut illa sola praeva-
leat auctoritati omnium aliorum Episcoporum & Docto-
rum, ut constat in Stephano Papa primo: cum enim
eius tempore, omnes fere Episcopi & Doctores, cum D.
Cypriano adhererent, baptizatos ab Haereticis, esse reba-
ptizandos: Stephanus eis assentiendi noluit, sed cum aliis
paucis, quorum sententia postea prevaluit, contrarium
definitiv. Unde de eo agens Baronius, anno Christi 258.
ait: Tunc plane eorum, quanta in Petri successore esset au-
thoritas, cum nullis fere armis, quam majorum traditione
vallatas, omnem Orientalium & Occidentalium imperium su-
binivit Episcoporum.

Ita ergo quinquae loca faciunt probationem irrefra-
gabiles, quae praebent principia certa de fide, & prima
duo loca se habent tamquam norma ipsa & regula circa
res fidei; alia vero tria, tamquam iudex, quod discernit
quid sit tenendum de fide: eo quod Ecclesia, Con-
cilia, & Pontifices, habeant potestatem determinandi res
fidei.

81 Proter haec quinquae loca, ex quibus argumenta certa &
infalibilia deducuntur, alia quinquae enumerari solent, ex
quibus argumenta quaedam probabilia erui possunt. Sicut
enim in qualibet scientia, praeter demonstrationes deduc-
tas ex principiis necessariis, plura sunt argumenta pro-
babilia, quae ad illam indirecte tantum pertinent, ita & in
Theologia. Haec autem sunt, auctoritas SS. Patrum, aucto-
ritas Theologorum, & Juris Pontificii peritorum, ratio
naturalis, auctoritas Philosophorum, & denique historia
humana: de quibus omnibus videri potest Melchior Cano
in opere plane auro quod edidit de locis Theologicis.

Solum adverendum est, quod licet auctoritas SS. PP.
& Theologorum Scholasticorum, secundum se faciat ar-
gumentum solum probabile, ex aliis tamen adjuvantibus,
etiam potest facere argumentum infallibile. Si enim illi
confirment suas sententias auctoritate Scripturae, & illis
applicent regulas fidei: vel si auctoritas Patrum & Scho-
lasticorum concors sit circa aliquod, quod in materia fi-
dei vel morum grave est, communiter reputatur tam-
quam approbatum ab Ecclesia, & facit argumentum in-
fallibile: siquidem major & eminentior pars Ecclesiae
sunt ipsi Patres & Doctores, nec ipsi se concordant,
nisi quia Ecclesia virtualiter ita approbat, vel definit,
vel ex Scriptura deducitur.

ARTICULUS IX.

An Scriptura convenienter usatur metaphoris, & sub una
littera plures sensus continent?

Cum auctoritas scripturae, praecipuus sit locus, quo
Theologia utitur ad probandas suas conclusiones,
D. Thomas postquam art. 8. ad 2. decem locos Theolo-
gicos, jam expositos, enumeravit, & explicavit: art. 9.
quaerit, an Sacra Scriptura debeat uti metaphoris; &
art. 10. an sub una littera habeat plures sensus? Quae
duo breviter hic expediemus; haec enim magis pertinent
ad Scripturam interpretet, quam ad Theologiam, & magis
ad Theologiam positivam, quam ad Scholasticam.

Dico ergo primo convenientissime Scripturam uti me-
taphoris seu similitudinibus. Ita D. Thomas hic art. 9.
Pro intelligentia hujus conclusionis, sciendum est, quod
metaphora est translatio alicujus vocis a propria ad im-
proprium significationem, unde illa omnes locutiones me-
taphorice nuncupantur, in quibus nomen significat unum
proprie, & accomodat alteri quod non significat pro-
prie, sed per quamdam similitudinem, vel comparationem
seu translationem. Sicut dicitur Deus ignis consumens,
propter caritatis ardorem: Christus vocatur leo,
propter fortitudinem; agnus, propter mansuetudinem;
vitis, propter influxum gratiae in justos, tamquam in
palmites in ipso radicatos, eique per caritatem conjun-
ctos, Hoc praefato,

82 Probat primo conclusio ratione D. Thomae, quae ad
duo capita reducitur. Primo sic tenet ex parte nostra:
Deus enim (inquit) omnibus providet secundum quod com-
petit eorum naturae: est autem naturale homini, ut per sen-
sibilitatem ad intelligibilia veniat, quia omnis nostra cognitio a
sensu initium habet. Unde Dionysius cap. 1. caelestis
Hierarchiae: impossibile est nobis aliter lucere alicujum ra-
tionem, nisi variate sacrorum voluminum circumvolvamus.

Confirmatur ex eodem S. Doctore in 1. dist. 34. quaeq.
1. art. 1. Cum in homine duplex sit pars cognoscitiva,
scilicet intellectiva & sensitiva, ad divinam providentiam
pertinet, ut utraque, secundum quod possibile est, ad
divinam educatur: Ergo convenienter est, ut sicut Scriptu-
ra, spiritualia nobis tradendo, partem intellectivam per-
ficiat: ita sensitivam perficiat, utendo figuris rerum cor-
poralium, quae sensitiva parte capi possunt.

83 Secundo caput ex quo D. Thomas sumit convenien-
tiam utendi metaphoris in Scriptura Sacra, sumitur ex
parte ipsius Scripturae: pertinet enim ad ejus maiestatem,
loqui in mysterio & sacramento res ita altas & subli-
mes, quales sunt articuli nostra fidei, qui in ea continen-
tur. Item profunda fidei occultanda sunt infidelibus
ne ea irrideant (juxta illud Matth. 7. Nolite sanctum
dare canibus) & simplicibus, ne ex illis errandi occa-
sionem sumant.

Praeterea (ut discursit S. Doctor loc. cit.) de Deo
verius cognoscimus quod non est, quam quod est, ut
dicit Dionysius: unde cum haec corpora magis a Deo
dilent, quam spiritualia, modus convenientissimus si-
gnificandi divina, est per metaphoras & similitudines re-
rum corporalium.

Denique ut ait Augustinus Epist. 119. Quomodo
multa per vitrum aut succina pellucunt circumdatis, ita ma-
gis delectat veritas, per imagines & symbola collucens. Qua-
re Christus hominum Salvator & Magister, multa in pa-
rabolis locutus est: immo ut dicit Scriptura, non nisi in
parabolis loquebatur. Unde Chrylogosus Sem. 96. Si dicitur
vel facta Christi passim carnalibus sensibus subicerentur, ter-
pesceret animus, mens vacaret, dormires ingenium, cor sa-
besceret, extingueretur quicquid humani vigoris est & calo-
ris. Quare varias Christus suis parabolas proposuit: sicut enim
in lapide friget ignis, latet ignis in ferro, ipse tamen ignis,
ferri ac lapidis collisione flammatur; sic obscurum verbum,
verbi ac sensus collisione resplendet. Hinc est quod doctrinam
sanctam Christus parabolis voluit, regis figuris sacramentis ope-
rit, reddidit obscurum mysterium. Item Propheta Isaiam
metaphoris & parabolis uti fuit, juxta illud Osee cap.
12. Ego visum non multiplicavi eis, & in manibus Prophe-
tarum assidue sum. Et de viro sapiente dicitur Ecclie-
stici

stici 39. Oculum presbiterium aperuit, & in varias
parabolas hominum innotuit; impleque Salomon hominum sa-
pientissimum librum Parabolarum composuit: Unde de eo
dicitur Ecclesiastici 12. Cum esset sapientissimus Ecclesi-
stas, docuit populum, & enarravit quae faceret, & investi-
gavit, composuit parabolas multas.

84 Dico, Theologia in sui cognitione procedit per de-
scensum a Deo ad creaturas: unde prius agit de Deo,
ejusque attributis, & relationibus, quam de Angelis,
& aliis creaturis, quae ab ipso ut primo principio pro-
cesserunt: Ergo cum metaphora procedat per ascensum
a corporis ad spiritualia, & a creaturis ad Deum, non
est convenientes Theologiam, vel Sacram Scripturam, uti
metaphoris.

Respondetur quod licet Theologia, in cognitione ju-
diciali procedat per descensum Dei ad creaturas; quia
tamen in apprehensiva ascendit a creaturis ad Deum,
juxta illud Apostoli ad Roman. 1. Investigata Dei per ea
quae facta sunt in rebus creaturis, &c. ideo Theologia
& Scriptura Sacra, convenienter utuntur metaphoris &
similitudinibus rerum corporalium, ut per eas melius ho-
mines possint apprehendere, & conspiciere res divinas &
supernaturales, quam non apprehenderant a nobis, nisi
per similitudines rerum corporalium, & per species a rebus
sensibilibus acceptas.

85 Dico secundo: Duplicem esse sensum Scripturae, unum
historicum seu litteralem, & alterum spirituales sive
mysticum: & hunc tres alios continere, nempe Allegori-
cum, Moralem, & Anagogicum. Ita D. Thomas hic art.
10. ubi haec ratione probat primam partem nostrae conclu-
sionis: Auctor (inquit) sacrae Ser. est Deus, in cuius pe-
tente est, ut non solum voces ad significandum accomodat,
quod & homo facere potest, sed etiam res ipsas. Et ideo cum
in omnibus scientiis voces significant, hoc habet proprium ista
scientia, quod ipse res significata per voces, etiam significant
aliquid. Illa ergo prima significatio, quae voces significantes
perit ad primum sensum, qui est historicus, vel litteralis:
illa vero significatio, quae res significata per voces, ite-
rum per alios significant, dicitur sensus spiritualis, qui su-
per litteralem fundatur, & eam supponit.

86 Secunda etiam pars, quae asserit sensum spirituales,
sive mysticum, tres alios continere, nempe Allegoricum,
Moralem, & Anagogicum, sic probatur ab eodem S. Do-
ctore ibid. Sicut enim dicit Apostolus lex verus figura sui
nova legis, ipse nova lex, ut dicit Dionysius, est figura sui
nova legis. In nova etiam lege, quae in capite sunt gesta,
eorum sunt figura quae nos agere debemus. Secundum vero
quod ea quae sunt veteris legis, significant quae sunt nova le-
gis, est sensus allegoricus, Secundum vero quod ea quae in
Christo sunt facta, vel in his quae Christus significavit, sunt
signa eorum quae nos agere debemus, est sensus Moralitatis. Pro-
ter vero significant ea quae sunt in aeterna gloria, est sensus
anagogicus: id est sublimis, & sursum ducens intelligen-
tiam: quae omnia his verbis explicatur:

Littera gesta docet, quid credas Allegoria.
Moralis quid agas, quo tentas Anagogia.

87 Haec ergo vox Jerusalem, v. g. designat ad litteram
praecipuum urbem Palaestinae, allegorice Ecclesiam mili-
tantem, moraliter animam justam & sanctam, & anago-
gice Ecclesiam gloriosam & triumphantem. Similiter il-
lud Psalmi 86. Fundamenta ejus in montibus sanctis, ad
litteram exponi potest de Civitate Jerusalem: allegorice,
de Ecclesia moraliter, de mente forti; & anagogice, de
aeterna ac caelesti patria.

Hos autem quatuor sensus in Sacris Scripturis latere,
certum est de fide. De litterali patet, de allegorico, pro-
batur ex illo Apostoli ad Galat. 4. Scriptum est enim quod
Abraham duo filios habuit, &c. quae sunt per allegoriam di-
cta, haec enim sunt duo Testamenta. Et 1. ad Cor. 9. Scri-
ptum est in lege Moysi, non alligabis os bovi trituranti:
numquid de bobus cura est Deo? non alligabis os bovi trituranti:
hoc dicit? Ubi aperte docet Paulus illud Genesis 6. Abraham
habuit duo filios: duplicem sensum habere: alterum de
Isaac & Ismaele, qui litteralis est: alium vero spirita-
lem, & allegoricum, de duobus Testamentis. Item illud
Deuteronomii 25. Non alligabis os bovi trituranti:
sensum litteralem notissimum, docet Apostolus aliam con-
tinere spirituales, & mysticum, & posse intelligi de
Predicatoribus Evangelii, quibus esse a fidelibus neces-
saria ad vitam ministranda, significatur. Idem dicit
de illo Exodi 12. Os non comminquetur ex eo, & de illo
Osee 11. Ex Aegyptio vocavi filium meum. Primum namque
de Agno Paschali litteraliter intelligitur; secundum vero
de populo Israelitico, & utrumque spiritualiter de Chri-
sto, in quo illa esse impleta, docent Evangelistae, ut
constat de primo Joann. 19. vers. 36. & de secundo Mat-
thaei 2. versu 15. De sensu vero morali, omnes consentiunt
inveniri in sacris litteris, & constat ex illo quod dicit
Apostolus de antiquis Patribus, omnia illis in figura con-
tigit: id est in exemplum nostrum, & in nostram instru-
Theol. Gonet, Tom. I.

tionem, & correctionem, ut interpretantur Doctores.
Denique quantum ad sensum anagogicum, colligitur ex
eodem Apostolo ad Hebraeos 9. ubi dicit Tabernaculum
illud manu factum, exemplar fuisse Tabernaculi aeterni,
in quod Christus per propriam sanguinem introivit.

Quaes primo, An quilibet locus Scripturae, hos qua-
tuor sensus contineat?

88 Respondeo negative cum D. Thoma quodlibeto 7. ar-
tic. 15. ubi ait, Dicendum quod hi quatuor sensus non ac-
tribuntur Sacrae Scripturae, ut in qualibet ejus parte sit
istis quatuor sensibus exponenda: sed quodammodo istis qua-
tuor, quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque uno
tantum, &c.

Quaes secundo, quis horum sensuum sit potior, & a
Deo magis intentus, litteralisne, an spiritualis?

89 Respondeo quod licet sensus litteralis potior sit, & cer-
tior, quoad nos, quam spiritualis, quia tantum ex sensu
litterali certum deponitur argumentum: quando tamen
sensus litteralis, simul habet conjunctam sensum mysti-
cum (ut saepe accidit) tunc inferior est dignitate, quam
spiritualis: sensus enim spiritualis, ut docet Origenes,
est sicut animus, litteralis vero sicut corpus; unde dicit
Apostolus, Littera occidit, spiritus autem vivificat. Idem
colligitur ex eodem Apostolo supra citato, ubi explicans
illud Deuteronomii 25. Non alligabis os bovi trituranti,
subdit, Numquid de bobus cura est Deo? non propter nos uti-
que hoc dicit? Quibus verbis significat, sensum praecipue
intantum a Deo non esse litteralem, & spectantem ad
curam, quam Deus habet de illis animalibus; sed spiri-
tualem, & mysticam, ac pertinentem ad Ecclesiae Prae-
dicatores, quibus a fidelibus necessaria ad vitam mini-
stranda esse, declarare intendit. Unde cum D. Thomas
hic ait, quod sensus litteralis est quem auctor intendit, in-
telligendus est, primo & proxime, per eum tamen mox
sensus spiritualis intensus est, & quandoque magis quam
litteralis. Non secus ac cum Jonathas dixit puero suo
1. Reg. 20. Ecce ibi est sagitta per te: licet proxime
intenderet, ut puer tollerent sagittam, quae ultra cum
iacta fuerat: magis tamen intendebat, ut David illis ver-
bis admonitus, fugiendum sibi esse intelligeret, ne a
Saule caperetur.

Quaes tertio, an idem locus Scripturae possit plures
sensus litterales habere?

Respondeo affirmative: cum D. Thoma hic in fine cor-
poris articuli: ubi sic ait: Quia sensus litteralis est quem
auctor intendit: auctor autem Sacrae Scripturae, Deus est,
qui omnia simul suo intellectu comprehendit, non est incon-
veniens, ut dicit Augustinus 12. Confess. si etiam secundum
litteralem sensum, in una littera scripturae plures sint sen-
sus. Quod scripturae Interpretes pluribus exemplis decla-
rant: duo tantum hic sufficient. Primum sumitur ex il-
lo Psalmi 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego
hodie genui te, quod de aeterna nativitate Christi intelli-
gitur a Paulo ad Hebr. 1. de Resurrectione autem Chri-
sti intelligitur ab eodem Act. 13. & potest etiam intelli-
gi de nativitate temporali ex Beata Virgine: certum
est autem quod Paulus, cum in illis locis disputaret con-
tra Judaeos, non nisi in sensu litterali locum istum in-
telligebat, alioquin ejus probatio non fuisset efficax. Se-
cundum exemplum petitur ex illo Osee 11. Ex Aegyptio
vocavi filium meum, qui ad litteram non tam de populo
Israelitico, quam de Christo intelligitur, ut videri potest
apud Scripturae Interpretes.

ARTICULUS X.

Utrum praeter Philosophicas Disciplinas, necessaria sit
hominibus doctrina alia supernaturalis, ac
divinitus inspirata?

89 Afirmat D. Thomas art. 1. hujus quaestionis, idque
probat duplici ratione. Prima est: cum homo ordi-
netur ad Deum tamquam ad finem supernaturalem, &
totius naturae creatae vires excedentem, indiget aliqua
cognitione supernaturali, quae illum dirigat ad hujusmodi
finem consequendum, subindeque doctrina aliqua super-
naturali, ac divinitus inspirata. Secunda petitur ex eo
quod veritas de Deo, per solam rationem naturalem in-
vestigata, non nisi per longum tempus, & cum admix-
tione multorum errorum, homini proveniret, ut manifestum
est in antiquis Philosophis. Quot enim errores protulit
antiqua & Pagana Philosophia? Plato innumeras ideas per
se subsistentes, & a singularibus separatas fixas, Pyta-
goras animarum transmigrationem fovevit, Averroestri-
culam de communi intellectu sententiam excogitavit,
Heraclitus rerum omnium motum imaginatus est, Ni-
ceus & Aristarchus, perpetuam Sphaerarum caelestium
quietem statuerunt; Democritus, Epicurus, & Anaxa-
goras, atomorum compositionem, Aristoteles mundi ter-
ritatem docuit. Denique, ut ait Tertullianus, Plus ho-
minibus nocuit quam profuit antiqua Philosophia, a qua
haereses omnes suboriantur: haec omnia errorum genera
A
B
aliter,

aliter, voluuntaria, amariis Hereticorum Patriarcha fuit Philosophi, de quorum ingenti omnia heresi animata. Ut ergo tutius & expeditius ad ea que de Deo lumine naturali cognosci possunt, dirigere humani mentis acies: nemum utilissima, sed etiam simpliciter necessaria ei fuit divina & superna lucis infusio, & doctrina quadam seu scientia supernaturalis, ac divinitus inspirata, cuius fulgentissimi radiis, effusis hominum mentis errorum tenebris fugarentur, ipsaque veritas, omni detrita falsarum opinionum caligine, mundo clarissime innotesceret.

90 Ceterum gravis difficultas est, quid per doctrinam divinitus inspiratam intellexerit D. Thomas. Ratio dubitandi est, quia ut optime arguit Cajetanus, ex una parte, non videtur posse explicari Doctor Sanctus de fide: tum quia, si in primo articulo hujus questionis, intendisset probare necessitatem fidei, non debuisset id reperere q. 2. q. 2. art. 3. ubi tamen ex professo demonstrat fidei necessitatem: tam etiam, quia in hac prima parte, valde acquiescit processit, cum manifestum sit, ipsum art. 2. & sequentibus agere de scientia Theologia, non autem de fide. Ex alia vero parte, non videtur minus inconueniens, ipsum de scientia Theologia explicare, necessitatem enim doctrinae revelatae probat, quia homo ordinatus est ad finem supernaturalem, quem proinde oportuit hominibus per doctrinam aliquam supernaturalem manifestari: hoc enim sufficienter praestatur per fidem; nec ulla tenus ad id necessaria est scientia Theologia, ut experientia constat, cum plures idiotae & mulieres, absque tali scientia, salutem aeternam consequantur.

91 Huic dubitationi & difficultati respondet doctissimus ille Cardinalis, quem sequuntur plures ex nostris Thomistis, Sacram doctrinam non accipi a D. Thoma in primo articulo hujus questionis, nec pro fide praesumpta, nec pro Theologia praeside, sed pro Sacra doctrina, ut sic, pro praedicta a fide & Theologia, & est aliquid commune & superius ad utramque. Per quam responsum putat utraque partis supra relate inconuenientia devitare: sic enim primo optime salvatur, quomodo facta doctrina sit necessaria cuilibet homini, ut suum finem supernaturalem cognoscatur, quia licet, ut supra dicebatur, hoc non videtur posse verificari de scientia Theologia, verificatur tamen de fide, ac proinde de sacra doctrina, quae habet rationem generis ad fidem & Theologiam; cum quaedam de speciebus disjunctim enuntiat, conjunctim generi possit attribui. Ex alia vero parte, non sequuntur absurda supra adducta: non quidem prius, quia in secunda secunda agitur de sacra doctrina non in genere, sicut hic, sed in specie & in particulari de fide: nec posterius, quia nulla est equivocatio incipere a sacra doctrina in genere, & postea descendere ad illam in specie, immo haec est methodus generalis in tradendis scientiis, ut prius incipitur a communibus & postea ad particularia descendatur. Haec responso & doctrina valde probabilis est.

92 Non caret etiam probabilitate, quod dicunt Navaretta, & Joannes a S. Thoma, alique ex Discipulis D. Thomae, nempe S. Doctorem, per Sacram doctrinam, Theologiam proprie & specificè sumptam intelligere: nam de eadem omnino doctrina, de qua S. Thomas art. 1. inquit, utrum sit necessaria? articulis sequentibus quaerit, an sit scientia, sapientia, argumentativa, &c. Sed haec de sola Theologia, proprie & specificè sumptae, intelligi possunt: Ergo etiam in primo articulo, ubi agit de necessitate sacrae doctrinae, per sacram doctrinam intelligit Theologiam proprie & specificè sumptam, non vero sacram doctrinam in communi, abstractam a fide, & Theologia. Ut autem rationi dubitandi in contrarium supra adducta satisfiat,

1. Observandum est, aliud esse Theologiam omnibus hominibus esse necessariam ad salutem, & aliud, necessarium esse omnibus homines esse Theologos, ut salventur; sicut aliud est dicere, cuilibet in regno existentem, Princeps necessarius esse Regem; ad primum enim sufficit quemlibet in regno existentem, indigere gubernatione & administratione Principis, quod sicut esse potest, absque eo quod quilibet sit Rex, ita & potest esse verum, quod cuilibet fidei necessaria sit Theologia, quamvis non sit necessarium, quemlibet esse Theologum. Hoc supposito,

93 Ad rationem dubitandi responderetur, negando Theologiam non esse necessariam omnibus fidelibus, aut quod fideles, sine Theologia, per solam fidem, possint sufficienter salutem aeternam consequi. Ratio hujus est, quia sine Theologia impossibile est, loquendo juxta legem Dei ordinariam, conservari fidem in Ecclesia, aut quemquam ad fidem converti, vel in ea perseverare; ut enim ait Augustinus lib. 14. de Trinit. cap. 1. Per eam fides salvabitur in nobis gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur, quod (ut interpretatur D. Thomas a. 2. q. 6. art. 1. ad 1.) intelligendum est, per modum exterioris persuasionis: cum enim fides sit ex auditu & predicatione, juxta illud ad

Roman. 10. Quomodo poterit audire sine predicatore? rationes quibus Theologia ostendit veram credendamque possibilitatem, creditibilitatem, aut veritatem, & quibus contrarios errores impugnat, credendique impedimenta remouet, plurimum conducunt, immo necessaria sunt, ut ordinario & conaturali modo, fides generetur, & nutretur, firmaque & stabilis sit illius qui eam suscipiant. Unde Ambrosius in illud Lucae 5. Lacus petra in caputuram, sic ait: Quia sunt Apostolorum qui laxari jubentur, & retia, nisi verborum complexione, & quasi quidam ordinis sint, & dispensationum recessus, qui ea, quae caperint, non amittunt?

ARTICULUS XI

Utrum Theologia Scholastica sit utilis aut perniciose Ecclesiae?

94 Hanc questionem movemus, ut haereticorum refellamus insanium, qui adeo a Theologia Scholastica abhorrent, ut eam non solum inutilem, sed etiam perniciosam Ecclesiae dicant. Nam Philippus Melancthon in Apologia pro Luthero, ait Luthetia namque esse prophanam Scholasticam, eaque admissa, Evangelium obcuratum, ac fidem extinctam fuisse. Ipse vero Lutherus in libro contra Jacobum Latomum, Theologiam Scholasticam, nihil aliud esse dixit, nisi insensum veritatis, inanemque fallaciam, quam ad Coloss. 2. praevare monet Apollolus. Et in libro de abroganda Missa, Christianas Academias, in quibus ea traditur, vocat homo impurissimas, Antichristi Lupanarias. Easdem longe antea V. Vicleus appellaverat, Casus Caniticae, Similiter Calvinus in suis institutionibus, Theologos Scholasticos passim vocat Aenas cornutes, bestias bipedes, & Josophias, & eos velo Christum texisse, atque infinita mala Christianae republicae intulisse affirmat. Nec mirum, si lupi canes, & Ecclesiae impugnatore, ejus propugnatores, & fidei Atletas atque Atlantes, tam vehementi odio prosequantur.

Eisdem etiam Scholasticis valde infensum fuisse Jansenium, constat ex libro suo prooemiali, in quo quibusdamque potest modis, nititur eos in contemptum adducere; illos enim negligenter, vel otiositate in scriptis Sanctorum Patrum evolvens, ignorantiae crasse in rebus fidei intelligendis, temeritatis & audaciae in eisdem suo sensu explicandis, efferatae licentiae in ferendis questionibus inutilibus, de Angelorum principis specificantibus, & individuantibus, de intelligendi speciebus, modo, duratione, de loco eorum, motu, operationibus, & similibus infinitis, aliorumque non vulgarium criminum reos facit.

Sed quis vere Catholicus, non audiat potius Summos ipsos Pontifices, de Theologia Scholastica, ejusque Professoribus, ita loquentes, & universae Ecclesiae praeficientes: Ad Theologos professionis studium aliqui desinentur, qui cum edocui fuerint, in Dei Ecclesia, veluti splendor fulgentis firmamenti: ex quibus postmodum copia possit haberi Doctorum, qui velut stella in perpetuas aeternitates mansuri, ad justitiam valeant plurimum erudire. Quod statum Honorii Papae habetur inferum injri Canonico, cap. Super speculas de Magistris. Quis etiam potius non auctoret Martinum I. in epist. ad Constantianum Imperat. dicentem: Theologiam hinc pivam & exitium, & optimi odoris esse; myrrham conservatricem bonorum, & contrariorum expultricem doctrinam. Quis Augustinum Irenensem praenotat Hippoensem, dicentem lib. 2. de doctrina Christiana cap. 31. Dispensationis disciplinae, ad omnia genera questionum, quae in historicis sanctis sunt penetranda & dissolvenda plurimum valent: tantum ibi conveniens est libro rixandi, & periculis qualem ostentat decipiant adversarium. Quis nec sitat Theologos Scholasticos multum republicam Christianam juvantes, ad defendendas res fidei, & dissolvendas haereticorum versutias & cavillationes? Quis denique ignoret in Conciliis oecumenicis; quae post D. Thomam Theologorum Scholasticorum Principem, congregata fuerint, plurima decreta ex eius libris fuisse desumpta; ut testatur Pius V. in Bulla qua S. Thomam quintum Ecclesiae Doctorem declaravit, & reverentissimus Baroniis in notis ad martyrologium Romanum, in quo dicitur die Martii; Id etiam elegantem declaratur in oratione habita ad Patres Concilii Tridentini, in ea actis ejusdem Concilii habetur, in ea enim dicitur: Nulla ab ejus felici exitu Concilio, sine sacra Doctrina celebrata fuisse, & ad illam velut ad Lydium lapidem; si quid ambiguitatis aut controversiae exortum esset, communibus votis Patres Concilii voluisse referri.

Majus aliquid narrat Didacus de Payva, Doctor Lusitanus tomo 2. Sermonum de sanctis, serm. 2. de S. Thoma: refert enim, ut relictis oculatibus, quod sessione 21. in qua statutur doctrina de communione sub utraque specie, & parvalorum, visum fuit Legatis, oportune decreto illi adhibere, tamquam rem omnibus notissimam & indubiam, Christum Dominum in ultima cena, suos Apostolos Saeculo.

cerdotes ordinasse, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem. Re accurate dique discussa, sententia illa Patrum animis jam infederat, praesto erant suffragia, cum nescio quis illorum palam testatus est, videri sibi D. Thomam sentire, Christum Dominum, verbis illis, nihil aliud ordinasse, quam quod Sacrosanctum illud Mysterium, in Passionis ejus memoriam celebraretur. Mirum! justa Patrum auctoritate liber, notatur locus, discutitur, cumque varii vae inter interpretarentur, tantum ponderis in Concilio laeum injecti sola D. Thomae auctoritas, vel etiam dubitata, ut placuerit concilio potius decretum suspendere, quam aliquis definire, sensu D. Thomae in illam rem nondum facta aperte cognitio. Dilatam ergo fuit judicium, interimque de vera circa hos S. Doctores mente fuit disputatum; cumque tandem convenissent Patres in praefata assertione, nihil contra D. Thomae sententiam deliniri, sequenti sessione veritas fuit sancita. Ex quibus liquet, quam impudenter haeretici, Theologiam Scholasticam, non solum inutilem, sed etiam perniciosam esse Ecclesiae assererent.

97 Neque illis saevet, quod interdum SS. Patres dolent in Ecclesiam irrepressibilem captiones sophisticae, ac pravum artificium Aristotelicae artis & hujus generis alia; velut Aegyptiacas quasdam plagas, ut loquitur Gregorius Nazianzenus Orat. 26. & Orat. 34. qui etiam deplorat illam disputandi de Deo rationem, quae involuere atate sua, quaeque simplici & ingenua tractatione resista, tortuosum & involutum dicendi genus invexerat. Similiterque Hieronymus non vult Evangelii Doctores humane rationationis praedictis nisi, Quia (inquit cap. 10. Matth.) ipsi sumus virga & baculus arundinis esse, quem si paululum perfricari, frangitur, & manum transferat incumbenti. Et Tertullianus lib. de praescript. cap. 7. Quis Athenis (inquit) & Hierosolymis? Quis Academiis & Ecclesiae? Quis haereticis & Christianis? Nobis insinuat de portico Salomonis esse, qui & ipse erradit dicit Dominum in simplicitate cordis esse querendum.

Haec inquam & similia, quibus haeretici abutuntur, non obstant, quia SS. Patres in illis locis invehant solum contra illos, qui perperam arte syllogistica, & humana ratiocinatione utebantur ad Christianam fidem evertendam, & decipiendos minus eruditos aut callidos: qualem fuisse Arium, Eunomium, Aetium, Pelagium, Julianum, Aballardum, & similes antiquiores haereticos, testantur Socrates lib. 1. histor. cap. 5. Sozomenus lib. 1. c. 1. Epiphanius haer. 76. Gregorius Nyssenus libro 1. contra Eunom. Ambrosius in Pf. 118. Augustinus lib. 2. operis imperfecti contra Julianum, Bernardus epist. 190. & alii. Vel solum intendunt, fidei, tamquam Principi & Dominae, rectorumque vitam, ducatum: Philosophiae vero, & humane ratiocinationis, famularum dumtaxat debere exhiberi, nec nisi ad fidei obsequium & subsidium, seculares & profanas scientias adhibendas esse: exemplo Abraham, qui duplex invit conjungit, alterum cum Sara uxore prima & praecipua, & alterum cum Agar ancilla; quarum illa divina sapientiae typos erat, illa Philosophiae. Et Sara quidem amore praecipuo adhaerebat, Agari vero ut ancilla dumtaxat; sic enim Theologo faciendam esse, sapienter monet Clemens Alexandrinus libro 6. promatum, cavendumque ne ancilla nimio amore delectatus Dominam, hoc est veram sapientiam, negligat.

ARTICULUS XII

Principia Theologiae dotes, seu prerogativas, breviter exponuntur.

98 Cum primus dicendi ardor nobilitas sit Magistris, ut ait Ambrosius Lib. 2. de Virginitate, secundus studendi simulul, dignitas est & praesentia artis vel disciplinae, quam quilibet cupit edificare: unde cum in praefatione hujus libri, de laudibus D. Thomae Praeceptoris nostri Angelici, plura dixerimus, superest ut hic pauca de dignitate Theologiae inferamus, & praecipuas ejus dotes & prerogativas, breviter exponamus; ut ex illarum contemplatione, ad amorem & studium hujus divinae scientiae, Lectoris animus accendatur.

99 Prima ergo prerogativa Theologiae sumitur ex objecti quod contemplantur praesentia: cum enim ceterae scientiae, de rebus creatis differant, Theologia, Deam tantquam proprium objectum, sicut aquila Solem, respicit & considerat, terrena cuncta despicens, & creata omnia altitudine sua transcendens: unde illa tota divina est, & quiquid in ea tractatur, divinitatem spirat, & ad Deum spectat, vel sicut proprietates ad aeternam, vel sicut effectus ad causam, vel tamquam medium ad finem, ut ex supra dictis liquet.

100 Secunda petitur ex ratione sub qua tendit in suum objectum: quae est veluti lux, quia cuncta de quibus differunt irradiantur, & manifestantur. Plura certe considerat Theologia, Angelos, caelos, elementa, homines, ceteraque sex dierum opera, divinae naturae relationes & attri-

buta, Augustissima Triadis miranda, & Incarnationis secreta aperit, aliaque obscurissima fidei nostrae mysteria rimatur: sed omnia sub una ratione formalis, nimirum sub ratione divinae veritatis, & sub lumine & radio divinae revelationis, contemplantur. En tibi Theologiae lucem: a luce autem omnis decor, venustas, & pulchritudo rebus accedit; ex hac syderum nitore, cali splendor, terra ornatus, totiusque mundi forma & venustissima species; ideoque hanc Deus primam omnium creavit, ut ex ejus radiis cuncta pulcreferent. Velut dicit Hugo a S. Victore, Primum fecit lumen, ut ceteris omnibus postmodum saceret in luce.

Tertia consistit in ejus certitudine, cum enim nemum rationis quae falli potest, sed etiam fidei, & divinae revelationis infallibilis, principiis innitatur, & in ea suas conclusiones resolvat, omnium scientiarum naturalium, ipsiusque habitus primorum principiorum certitudinem transcendit, & scientia Dei & Beatorum firmitatem aliquo modo participat, ut antea demonstravimus. Nec obstat quod in varias & discordantes Scholas Thomistarum, Scotistarum, & Nominalium dividitur; aliterque sentiant de praedestinatione, de gratiae efficacia, de modo concurrendi cum causis secundis, de Sacramentorum virtute & efficacia, aliterque hujusmodi quaestionibus Thomista, aliter Scotista, aliter Nominales, aliter Neothetici; nulla enim inter eos, circa determinatos orthodoxae veritatis articulos, pugna est, nulla discordia, nulla contentio: in hoc concinunt omnes, & solum circa problematicas quaestiones differunt. Multos audivit D. Joannes Apoc. 12. in caelo cantantes, & citharizantes in citharis suis, unicam tamen ex tot discordantibus vocibus & sonis harmoniam audivit, suavissime modulante. Similiter etiam, licet varii sint Doctores, qui diversa, immo aliquando contraria docere videntur, eorum tamen voces, ita inter se concordant, quantum ad ea quae sunt fidei, ut una omnino sit vox; immo ex hac diversarum vocum dissonantia, ac disputationum discordia, suavior harmonia efficiatur.

Quarta: Theologia est eminenter speculativa & practica, nec solum mentem illuminat, sed etiam voluntatem accendit, & amorem spirat in corde hominis, sicut increata sapientia in sinu Patris: unde Abbas Antiochus Orat. 128. ait: Nihil ita cor hominis ad Dei amorem inflammat, sicut Theologia: quae verba ejus interpretes expendens, haec addit in margine: Theologia Theophiliam ingenerat. Illa etiam mores componit, affectus mitigat, vitia extirpat, virtutes inserit, & tandem sui studiosos ad patriam caelestem perducit. Unde merito de illa dici potest, quod lib. 1. Tullianarum quaestionum ait Tullius de Philosophia: O vis dux (Theologia) & vinculis indagaris, ex pulchritudine vultuum, quid non modo nos, sed omnino vita hominis sine te esse potuisset? Tu invenit legum, tu magistra morum ac disciplinae fuisse, &c.

Quinta: Theologia (ut supra ostendimus) non solum habet rationem scientiae, sed etiam sapientiae, id est sapientiae scientiae, ut enim in favo (inquit Philo Cardus) mel & cera latent, quorum altero paciscunt, altero lumen accendunt; sic in sacra doctrina suavitissimus celestium animi, & lumen insunt; per illam enim nemum de caelestibus illuminantur; sed etiam in ipsis afficiunt.

Sexta: Theologia vitorum ejusdem esse speciei cum Theologia comprehensorum, seu beatorum, nec ab illa differit, nisi ratione status vitae & patriae, & sicut imperfectum a perfecto, ac puer a viro, unde remanet in patria, non solum quoad ornatum, sed etiam quoad exercitium, ut supra ostensum est, & satis aperte declarat Hieronymus, dum exhortans Paulinum ad Theologiae studium, ipsum monet, eorum fructus in terra carere, quorum radices in caelo fixae sint, illaque discere in terris, quorum scientia perseverat in caelo.

Septima: Theologia sacrum est Ecclesiae armamentarium, ex quo Doctores Catholici, & fidei defensores eruant scuta, tela, lanceas, gladios, ceteraque bellica instrumenta, quibus haereticorum audaciam repellant, & omnes eorum propugnaculis: ex qua mille pendunt Clypei, omnis armatura fortium. Haec Davidis funda, est qua quinque impudissimos lapides, id est (ut explicat Cassiodorus) quinque legis libros erunt Doctores Christiani, ut contra Catholicam veritatem insurgentes haereticos, funditus evertant. Haec ejusdem Davidis gladius, quo infernalis Goliath caput truncatur. Haec Davidis ensis, quo infernalis Spiritus Sancti lancea, penetrabiliter omni gladio ancipiti, quae hostes Christianae fidei configuntur. Haec demum est Christiana Minerva, omni ex parte armata, quae non ex Jovis cerebro, sed ex Dei mente procedit, est enim scientie divina, veluti quadam effluvio, & emanatio quadam claritatis omnipotentis Dei, ut dicitur Sapient. 7.

Denique, ut praecipua Theologiae enomia, in unum colligamus: placeat hic inferere elegantissimam Theologiae, Tom. I.

gia descriptionem, quam, sub nomine Philosophiae, habet Boetius lib. I. de consolat. profa. I. quam exponit nosse Holcot in cap. 7. sapientia. Apparuit mihi (inquit Boetius) in lecto jacenti, mulier quaedam forma reverende, fulgentibus oculis, colore vivido, & inexhausti vigoris. Statura discretionis ambigua: quia aliquando videbatur caelum pulsare capitis sui vertice, aliquando etiam ultra caelum videbatur caput elevare. Vestes habebat, quas sibi propriis manibus, indissolubili materia, subtili artificio fecerat; in quarum summitate, Littera Graeca Θ Thita, in inferiori margine, Littera P. scribebatur. In dextera portabat libellum, in sinistra sceptrum.

107 Solutionem ergo lepidissima hujus picture, seu potius enigmate, accipe a sapientissimo nostro Holcot, loco citato; Theologia, inquit, in sexu describitur mulieris: quia sapientia idem officium moraliter convenit, quod naturaliter mulieri. Sicut enim mulieris officium est, virum parere, & postea ad sufficientem aetatem de semetipsa nutrire in esse naturali: ita Sapientia, virum in ef-

se morali gignit & alit, quam idem antiqui Philosophi matrem vocabant: natura (inquit Plato) nos genuit mortales & rudes, sed Philosophia nos genuit divinis virtutibus informatos. Oculis habet fulgentes: id est, proprium lumen habentes. Color ejus vividus, & vigor inexhaustus: quia Theologiae veritas, demonstrationibus incorruptibilibus est innixa. Caelum vertice tangit, quia cunctis naturalibus disciplinis antecellit. Vestes subtilissime, quibus induitur, septem sunt artes liberales, quibus tanquam ancillis utitur. In superiori parte Litteram Graecam Θ habet, qua proprium ejus nomen significatur. In inferiori margine Littera P. scribitur, quae significat praxim: est enim simul speculativa & practica. In manu dextera libellum, & sinistra sceptrum gerit, quia simul instruit & regit. Liber informationem, sceptrum imperium denotat: necdum enim mentem illuminat, sed etiam voluntatem accendit, mores componit, affectus mitigat, vitia extirpat, virtutes inserit. Illi ergo (studiosè Lector) re coram dedica, dignus illa sit; illa te digna. Seneca Epist. 53.

PRIMA

PRIMA PARS
CLYPEI
THEOLOGICÆ
THOMISTICÆ.
DE DEO UNO, TRINO, ET ANGELORUM
CREATORE.

P R Æ F A T I O.

Non immerito D. Thoma Summa Theologica, cum eo fonte conferri solet, quem in medio terrestris Paradisi, initio mundi Deus collocaverat, ut universa terra superficem, nullis adhuc imbribus, nullis aquis fecundatam, irrigaret. Ut multa præteream, quæ utriusque collationem illustrare plurimum possent, acuto dicit Rupertus Abbas (lib. 2. de operibus Trinit. cap. 29.) aquas ut asstivæ natura salvas (quod, inquit, mare in seipso ostendit) in illa quasi magni corporis mamma, id est Paradisi fonte, quodammodo lacteam assumere dulcedinem, eoque dulcedine imbutas, deversa suscipere innoxias, rivo Paradisi irrigare; ceteraque flumina, quæ post varios tractus, ut inquit Augustinus lib. 8. de Genesi ad liter. cap. 7. & per oculos meatus, aliis locis erumpunt, ab eo Paradisi fonte, primam originem, ab ea Paradisi mamma, omnem dulcedinem trahere. Scribe aves (AMICE LECTOR) quo nomine nuncupanda sit D. Thoma Summa, aut quid in re literaria, & Theologica consuleris? Circa cuiusque injuriam dixeris, Ecclesiæ, quam Paradisi adambrabas, perennem fontem esse, magni illius corporis mammam, in qua juvenas, insalubres etiam aliquando, cum olim errorum permissione, veluti salsoidine perfunderentur, aquæ sapientia, dulcedinem trahunt, & periculo cavent. Ubicumque sunt, estis variis flexibus, per oculos meatus, & procul a conspectu positos, quantum conari possunt, longius deducant qui suos abveos implent, quidquid tamen distulgent, ab ea fluminum fecunda scaturigine, & dulcedinis mamma, originem & dulcedinem trahunt: cum a Summa D. Thoma Theologica, quacumque in scholis scire interest, & periculo caret, quæque fidei majestatem digna sunt, & Mytheria Religionis illustrant, ut a suo fonte depropra sint: ut non immerito D. Thoma Summam dittozem putes, toto, licet immenso, Theologia Oceano, quem effusus undis perennis ille fons implet, estis tamen exhaustivis nunquam aut decretere possit. Nam verissime illud in D. Thoma Summam referre licet, quod de Paradisi fonte Claudius Marius Victor canit lib. 1. in Genesim.

Quadrifido tumidum lætus caput amne resolvens,
Ditior Oceano: jugi nam gurgite pronus
Ille suos donat lactees, ille accipit omnes,
Nec turget tamen: at minor est qui crescere tantum
Fluctibus intus, quam qui decretere nescit
Annibus effusus.

Verum præter hanc D. Thoma Summam dotem, & primam cum Paradisi fonte collationem, altera est nihilo minor, quæ D. Thoma Summam, cum Paradisi fonte conferre solet, qui divisionem Summa in suas partes instituit: quod ut in quatuor capita, seu quatuor flumina, Paradisi fonte dividatur, quibus universa terra superficem irrigaret; ita Angelici Doctoris Summa, in quatuor partes divisa sit, quibus Christianus orbis irrigatur, ut merito in hujus Divi commendationem, præter cetera, illud Ecclesiæ canas, FIT PARADISI FLUVIUS, QUADRIPARTITE PERVIUS. Et ne divisionem satis obvia, & apud omnes frequentem, multa præsequar: in prima parte agit S. Doctor de Deo Uno, Trino, & Creatore Angelorum, & Hominum, ac de aliis operibus sex alterum. In secunda Deum ultimum suum contempletur, quæ ne in nimiam molem excreveret, in duas iterum partes dividitur. In prima, quæ Prima secunda (id est prima pars secundæ partis) appellari solet, agit de Deo ut ultimo fine, ac de mediis in communi, intrinsece, & ex natura rei ad illum consequendum necessariis: videlicet actibus humanis, legibus, & gratiæ. In altera vero, quæ Secunda secunda, (id est secundæ pars secundæ partis) nuncupatur, disputat de istis mediis in particulari: scilicet virtutibus Theologicis & Moralibus. In ultima tandem parte, tractat de mediis extrinsecis, & ex institutione solum divina, ad eternam beatitudinem consequendam necessariis: nempe incarnatione, & Sacramentis. Quid in re Theologica jure desideres, quod non in aliqua harum partium reperire sit? Quod de Scriptura sacra solent inter Patres plurimi, Theologiam summam necessitudinis & asinitate conjunctam Paradisi fontem esse interpretari licet. Sed minime te deceptum putem (AMICE LECTOR) si hujus Paradisi largissimum fontem, quo virtutes pullulent, quæ præcepta germinant, quæ bonas fructus arbor vite ferat (ut Ambrosii verbis utar lib. 6. epist. 41. dum Scripturam sacram Paradisi fontem interpretatur) D. Thoma Summam dixeris; & quæ ut late circum aquas omnes effundat.

Quadrifido tumidum lætus caput amne resolvit,
Ditior Oceano.

Mibi sane non alium fontem querendum puto, quo sciendi cupidinem, & ingenti sitim extinguam; nec alia mihi contranda via est, ac Theologia nostre diviso: quatuor hujus Paradisi fontis ingenti flumina enavigabo, eandemque D. Thoma methodum, quantum quidem vires ferent, pressè vestigiis sequar, & in hac prima parte, quam exponendam, & contra Novos ejus impugnatores defendendam suscipio. Primo disputare aggrediar de existentia, unitate, natura Dei; de attributis ad esse divinum pertinentibus, & de visione beata. Secundo de scientia Dei. Tertio de ejus voluntate & Providentia, earumque cum creatura libertate concordia, Quarto de Prædestinatione & Reprobatione. Quinto de Trinitate. Sexto & ultimo de Angelis. Etsi vero non rarum mihi erubuit, ut in fontem aquas me acutissimo existimem; unum tamen festinan assecutus sum, nisi me Theol. Gener. Tom. I.